

Юридичні науки

УДК 34

Коломієць Михайло Вікторович

студент

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Коломиець Михаил Викторович

студент

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Kolomiets Mykhailo

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ: ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ
УВЕДОМЛЕНИЕ О ПОДОЗРЕНИИ: ДИСКУССИОННЫЕ
ВОПРОСЫ
NOTIFICATION OF SUSPICION: DISCUSSION QUESTIONS

***Анотація.** На основі дослідження правового регулювання такого інституту як «повідомлення про підозру» виокремити окремі питання, що вимагають розгляду. Запропонувати шляхи вдосконалення норм, які закріплено у Кримінальному процесуальному кодексі України (КПК України)*

***Ключові слова:** доказування, удосконалення законодавства, підозра, вручення повідомлення, орган досудового розслідування, свідок, підозрюваний, процесуальні права, повідомлення про підозру, обґрунтована підозра, право на захист в кримінальному провадженні.*

***Аннотация.** На основе исследования правового регулирования такого института как «уведомление о подозрении» выделить отдельные вопросы, требующие рассмотрения. Предложит пути совершенствования норм,*

закрепленных в Уголовном процессуальном кодексе Украины (УПК Украины)

***Ключевые слова:** доказывания, совершенствование законодательства, подозрение, вручения уведомления, орган досудебного расследования, свидетель, подозреваемый, процессуальные права, сообщение о подозрении, обоснованное подозрение, на защиту в уголовном производстве.*

***Summary.** on the basis of a study of the legal regulation of such an institution as a "notice of suspicion" to identify certain issues that require consideration. Suggest ways to improve the rules enshrined in the Criminal Procedure Code of Ukraine (CPC of Ukraine)*

***Key words:** proof, improvement of legislation, suspicion, delivery of the message, pre-trial investigation body, witness, suspect, procedural rights, report of suspicion, reasonable suspicion, the right to protection in criminal proceedings.*

Постановка проблеми. З прийняттям у 2012 році Кримінального процесуального кодексу України (КПК України) постала необхідність у науковому дослідженні більшості інститутів у галузі кримінального процесу з метою узагальнення практики застосування, вироблення пропозицій щодо удосконалення процесуальної діяльності та їх врахування у законодавстві. Особливо актуальним, свідченням чого є тривалі дискусії науковців та практичних працівників, є питання кримінальної процесуальної регламентації інституту повідомлення про підозру. Адже повідомлення про підозру – один із ключових актів на стадії досудового розслідування і процес доказування в кримінальному провадженні здійснюється саме для того, щоб процесуальними засобами підтвердити або спростувати винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення

й забезпечити притягнення її до кримінальної відповідальності, яка розпочинається саме з моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення (п. 14 ч. 1 ст. 3 КПК України).

Виклад основного матеріалу. Прийнятий у 2012 році Кримінальний процесуальний кодекс України містить у собі безліч дефектів, незважаючи на численні зміни, які були внесені при подальшому його практичному застосуванні. Деякі науковці до таких дефектів відносять дефекти нормативного регулювання системно-структурного (прогалини, колізії, зайве дублювання, нераціональне розміщення норм тощо) та логіко-лінгвістичного (дефекти термінології, та понятійно-категоріального апарату; невідповідність між мовною конструкцією і змістовним наповненням, яке законодавець намагався вкласти в норму, тощо) характеру.

На фоні даних проблем має бути встановлено чітке визначення поняття інституту повідомлення про підозру, яке можна сказати відсутнє. Це тягне за собою доволі негативні наслідки. Наприклад, неоднозначність усвідомлення сутності норм права призводить до варіативності їх тлумачення як судом, так і сторонами обвинувачення та захисту. Використовуючи конкретну норму праву через реалізацію сторонами процесуальних прав та обов'язків за допомогою власної інтерпретації зводиться до того, що кожна з сторін має власне тлумачення, яке не можна вважати невірним, а наслідком цього є те, що до єдиного правозастосовчого висновку дійти неможливо [1, с. 90-96].

Безумовне переконання щодо необхідності належного закріплення даної дефініції на законодавчому рівні підтверджується низкою причин, які доволі вирішальними з точки зору прав та законних інтересів усіх учасників кримінального процесу на стадії досудового розслідування. Зокрема, повідомлення особі про підозру має важливе юридичне значення, оскільки після його складення настають відповідні правові наслідки.

Проаналізувавши поняття «підозра», «підозрювати», а також положення КПК, можна дійти до висновку, що повідомлення про підозру є процесуальним рішенням, прийнятим уповноваженим суб'єктом, яке посвідчує початок здійснення функції обвинувачення та персоніфікації такого обвинувачення. Результатом прийняття такого процесуального рішення, є набуття особою, яка підозрюється у вчиненні злочину, статусу підозрюваного, а отже, виникнення для такої особи відповідних прав та обов'язків у кримінальному провадженні, крім того з моменту повідомлення особі про підозру між підозрюваним та особою, яка повідомила про підозру, виникають кримінально-процесуальні правовідносини. Також сам акт повідомлення про підозру дає можливість слідчому/прокурору визначитися із подальшими напрямками розслідування, висунути можливі версії та спланувати необхідні слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії.

Пропонується тлумачити його за допомогою поняття «підозрюваний», яким згідно зі ст. 42 КПК України є особа, якій у порядку, передбаченому КПК, повідомлено про підозру, або особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення. Інститут підозри є сукупністю взаємопов'язаних правових норм, покликаних належним чином забезпечити залучення до участі у кримінальному провадженні підозрюваної особи з одночасним наданням їй можливості реалізувати, свої права й законні інтереси. Пропонований законодавцем підхід до формулювання терміна «підозра» не розкриває його дійсної природи. По-перше, тому що підозра інтерпретується через примус, тоді як не він породжує її, а, навпаки, вона тягне за собою застосування до особи заходів примусу. Традиційну правову конструкцію «примус – підозрюваний – підозра» належить переформатувати у принципово іншому напрямку - «підозра - підозрюваний - примус». По-друге, затримання підозрюваного її застосування до нього запобіжного заходу зовсім не вичерпують ситуацій, за яких особа реально опиняється під підозрою правоохоронних органів.

В правовій теорії наявне поняття «обґрунтованої підозри», яке отримало своє практичне закріплення у рішеннях Європейського суду з прав людини (далі як ЄСПЛ). Найбільш популярне Рішення ЄСПЛ, в якому надано наступне визначення «обґрунтованої підозри» є рішення від 21.04.2011 року у справі «Нечипорук і Йонкало проти України»:

Так, у вказаному Рішенні ЄСПЛ зазначається наступне: ««Обґрунтована підозра» означає, що існують факти або інформація, які можуть переконати об'єктивного спостерігача в тому, що особа, про яку йдеться, могла вчинити правопорушення, те, що вимога розумної підозри передбачає наявність доказів, які об'єктивно пов'язують підозрюваного з певним злочином. І вони не повинні бути достатніми, щоб забезпечити засудження, але мають бути достатніми, щоб виправдати подальше розслідування або висунення обвинувачення» [7].

Факти, що підтверджують «обґрунтовану підозру», не повинні бути такого самого рівня, як факти, на яких має ґрунтуватись обвинувальний вирок чи навіть пред'явлення обвинувачення – Рішення ЄСПЛ у справі «Бруган та інші проти Сполученого Королівства» [8, с. 1-2].

Важливість інституту підозри є беззаперечним фактом, доказом цього можна вважати значну кількість наукових досліджень. Наприклад, у статті «Способи та порядок вручення письмового повідомлення про підозру» Шкелебей В. А. зазначає, що повідомлення про підозру – одне з найважливіших процесуальних рішень органу досудового розслідування, за результатом прийняття якого конкретна особа набуває особливого правового статусу – підозрюваного. Адже процес доказування здійснюється саме з тією метою, щоб довести чи спростувати винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення і забезпечити притягнення її до кримінальної відповідальності за скоєне, яка починається, відповідно, саме з моменту повідомлення такій особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення. До того ж наголошується, що підозра як така є важливим

компонентом обвинувачення, оскільки саме вона являється однією з предумов затримання, а також застосування усіх видів запобіжних заходів. Актуальним же визнається саме питання щодо порядку вручення повідомлення про підозру. Під процесуальною формою повідомлення особи про підозру в кримінальному провадженні автор пропонує розуміти чітко визначений процедурними нормами кримінального процесуального права порядок прийняття, оформлення та вручення процесуального документа у вигляді повідомлення особи про підозру уповноваженими на те суб'єктами.

На мою думку, що певним чином вирішити явну проблему, потрібно законодавчо закріпити поняття інституту підозри, у свою чергу пропоную таке: інститут повідомлення про підозру – це сукупність кримінальних процесуальних норм, які встановлюють питання порядку та підстав притягнення особи до кримінальної відповідальності у ході проведення досудового розслідування.

Також, хочу звернутися до питання стосовно порушення прав самого підозрюваного, коли повідомлення про підозру не вручається йому особисто. Зокрема, має місце порушення права підозрюваного, передбаченого ч. 8 ст. 42 КПК, а саме, що одночасно з повідомленням особі про підозру має вручатися пам'ятка про її процесуальні права та обов'язки особою, яка здійснює таке повідомлення. До того ж існує порушення такої засади кримінального процесу, як мова, якою здійснюється кримінальне провадження (ч. 2 ст. 29 КПК), хоча можна говорити знову ж таки і про порушення права підозрюваного – бути належним чином повідомленим, у скоєнні якого злочину він підозрюється, державною мовою чи будь-якою іншою, якою він у достатньому обсязі володіє для нормального та повного розуміння змісту підозри [3, с. 34-36].

Важливим моментом є ситуація, коли особа, яка підозрюється, навмисно не з'являється до слідчого/прокурора на виклик, чим, відповідно,

затягує процес та не дає можливості застосувати процесуальні дії. У такому разі її не може бути піддано приводу, оскільки КПК передбачає, що приводу підлягають підозрюваний, обвинувачений і свідок, а дана особа ще не має статусу ніякого з перелічених вище учасників кримінального провадження. Тому можливе лише затримання, зокрема, якщо є підстави, перелічені в ст.ст. 207, 208 КПК.

На мою думку, положення КПК є дещо не врегульованими щодо змісту понять «належного вручення» та «отримання», що у свою чергу призводить до порушення прав людини та безчинства з боку органів досудового розслідування.

Проблемні аспекти правозастосування при повідомленні про підозру також присутні у факті правових наслідків складання та вручення повідомлення особі про підозру не уповноваженими відповідно до правил підслідності особами та визначення конкретного моменту, з якого особа набуває статусу підозрюваного у кримінальному провадженні. Проблема впливає, перш за все, з положень ч. 1 ст. 278 КПК. Так, вони не дають відповіді на питання, як фактично повідомити особі про підозру, якщо вона не з'являється до слідчого /прокурора. А забезпечити її явку – в разі, якщо її місцезнаходження відоме – процесуальними засобами, наявними у слідчого/прокурора, практично неможливо, адже ні виклик, ні привід, на затримання для забезпечення приводу цієї особи застосовуватися не можуть. У разі ж, якщо особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, уникає вручення повідомлення про підозру, переховується від слідства та місцезнаходження її невідоме, то формально її не можна оголосити у розшук, оскільки відповідно до ст. 281 КПК у розшук може бути оголошено тільки підозрюваного. До того ж у такій ситуації неможливо зупинити досудове розслідування, оскільки особі не повідомлено про підозру. Виникають і ситуації, коли повідомлення про підозру складено та вручено не уповноваженими на те особами.

Проаналізувавши 22 главу КПК, в якій закріплено підстави і процесуальний порядок повідомлення про підозру, можна дійти висновку, що повідомлення про підозру є процесуальною дією та процесуальним документом одночасно. Повідомлення про підозру – це процесуальна дія (діяльність), зміст якої полягає у складанні слідчим або прокурором письмового повідомлення про підозру та його вручення особі. Повідомлення про підозру також є процесуальним документом, який означає новий етап стадії досудового розслідування – появу підозрюваного, можливість застосування до нього заходів забезпечення кримінального провадження, які пов'язані із суттєвим обмеженням його конституційних прав.

Звернувшись до змісту позиції суду, варто зазначити, що повідомлення про підозру особи включає два юридичних факти: підписання та вручення. Лише у цьому випадку воно спричиняє юридичний факт притягнення особи до кримінальної відповідальності та набуття нею статусу підозрюваного. І тому вручення особі письмового повідомлення про підозру та пам'ятки про процесуальні права шляхом їх направлення поштовим відправленням з оголошеною цінністю (з описом вкладення) та навіть з повідомленням про його вручення документально не може гарантовано підтвердити факт його отримання. Такий спосіб вручення не забезпечує виконання вимог п. 2 ч. 3 ст. 42 КПК щодо права підозрюваного на отримання роз'яснення своїх прав.

Не можна не згадати проблемного питання складання тексту підозри не уповноваженими на те службовими особами і приходить до логічного висновку, що таке повідомлення про підозру не може вважатися законним, воно не має передбачених КПК правових властивостей процесуального документа. Тому повідомлення про підозру, складене та вручене не уповноваженими на те особами на порушення вимог КПК України, не може породжувати відповідних правових наслідків. До того ж у ст. 216 КПК

визначено підслідність органів досудового розслідування. Законодавче розмежування підслідності між різними органами досудового розслідування визначає розподіл наданих кримінальним процесуальним законом повноважень таким органам. Ч. 1 ст. 9 КПК України передбачено, що під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані неухильно дотримуватися вимог Конституції України, Кодексу, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, вимог інших актів законодавства. Поняття підслідності насамперед пов'язане з поняттям «компетенція». Тож процесуальні рішення повинні ухвалюватися уповноваженими суб'єктами відповідно до вимог КПК, що є важливою гарантією забезпечення прав і свобод людини і громадянина та ухвалення законних і справедливих рішень у кримінальному провадженні. Тому внесення коректив до розділу КПК про повідомлення особі про підозру є нагальною необхідністю, щоб у подальшому лише удосконалювати роботу органів досудового розслідування.

Варто акцентувати певну увагу на підставах для повідомлення про підозру, а саме – обрання до особи одного з передбачених КПК запобіжних заходів, яка видається доволі суперечливою, оскільки ст. 177 КПК зазначає, що метою застосування запобіжного заходу є забезпечення виконання підозрюваним/обвинуваченим покладених на них процесуальних обов'язків, а також запобігання спробам переховування від правоохоронних органів, знищення доказів, незаконного впливу на учасників процесу та іншого перешкоджання кримінальному провадженню або вчиненню іншого кримінального правопорушення. Підставою застосування запобіжного заходу є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, а також наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді/суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений або

засуджений може здійснити дії, передбачені ч. 1 ст. 177 КПК. Таким чином не те що суперечливими, а навіть взаємовиключними є положення ст. 276 і 177 КПК, адже особі повинно бути повідомлено про підозру у випадку обрання щодо цієї особи одного із запобіжних заходів. Обрати такий запобіжний захід можна при наявності обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення та з метою забезпечення виконання підозрюваним/обвинуваченим покладених на них процесуальних обов'язків. Тобто така особа уже повинна мати статус підозрюваного. Дану колізію можливо вирішити шляхом скасування п. 2 ч. 1 ст. 276 КПК: «Повідомлення про підозру обов'язково здійснюється у випадках обрання до особи одного з передбачених КПК запобіжних заходів».

Потребує уваги необхідність викладення і наведення прокурором/слідчим у повідомленні про підозру доказів, на підставі яких зазначені особи приймають рішення про повідомлення особі про підозру у вчиненні того чи іншого правопорушення. Можна підтримати думку щодо обов'язковості зазначення таких даних, оскільки це, по-перше, підтверджує висновки про наявність кримінального правопорушення і винуватість конкретної особи в його вчиненні, по-друге, оцінку такої обґрунтованості повідомлення на стадії досудового розслідування даватиме сторона обвинувачення та прийматиме рішення про достатність зібраних доказів для висунення остаточного обвинувачення і можливості його якісного відстоювання перед судом.

Проблемним питанням також можна вважати невідповідність окремих процесуальних дій слідчих, прокурорів під час повідомлення про підозру вимогам засади публічності в кримінальному провадженні.

Відповідно до ст. 25 Кримінального процесуального кодексу України зміст публічності розкривається через обов'язок прокурора, слідчого в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення

(за винятком випадків, коли кримінальне провадження може бути розпочате лише на підставі заяви потерпілого) або в разі надходження заяви (повідомлення) про вчинення кримінального правопорушення, а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила. У цьому аспекті потрібно звернути увагу, що повідомлення особі про підозру є процесуальним інститутом, з якого починається сплив строків досудового розслідування та момент притягнення особи до кримінальної відповідальності. Тому порушення, які допускаються під час повідомлення особі про підозру, тягнуть за собою значні негативні наслідки. З одного боку, відбувається порушення вимог засади публічності (страждає публічний інтерес держави та суспільства), з іншого – спостерігається порушення приватних інтересів (страждає приватний інтерес конкретних осіб). Отже, є підстави вважати, що завдання КПК у повній мірі не виконуються через порушення самими органами досудового розслідування засади публічності.

У практиці непоодинокими є випадки не роз'яснення слідчим та/або прокурором прав та обов'язків підозрюваного під час вручення повідомлення про підозру. Водночас на слідчого, прокурора покладено безумовний обов'язок роз'яснити підозрюваному, обвинуваченому його права та забезпечити право на кваліфіковану правову допомогу з боку обраного ним або призначеного захисника. Тож таке не роз'яснення слід вважати порушенням засади публічності.

Висновки. Зміст КПК на сьогодні потребує внесення багатьох правок задля точного їх розуміння та правильного й законного застосування, яке б відкидало суперечності положень. Таким чином незважаючи на іноді позитивний досвід реалізації норм КПК України, окремі питання повідомлення про підозру залишаються не до кінця вирішеними і

потребують розроблення законодавчих норм з урахуванням як наукових напрацювань, так і практичних потреб.

Література

1. Воротинцев Єгор Інформативність письмового повідомлення про підозру в системі змагального кримінального судочинства України / Воротинцев Є. // Вісник прокуратури. 2014. № 1. С. 90-96.
2. Капліна О. Повідомлення про підозру: протистояння правових позицій сторін обвинувачення та захисту / Капліна О. // Право України. 2017. № 12. Ст. 74-81.
3. Костенко Сергій. – Проблемні питання існуючого підходу до визначення дотримання конституційних прав і свобод громадянина при повідомленні про підозру у вчиненні кримінального правопорушення / Костенко С. // Вісник Асоціації слідчих суддів України. 2016. № 1. С. 34-36.
4. Литвинов О.М. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Литвинов О.М. К. 2016.
5. Манукян В.И. Европейский суд по правам человека: право, прецеденти, комментарии: Науч.-практ. пособ. / Манукян В.И. К. 2007.
6. Тертишник В.М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України / Тертишник В.М. К. 2016.
7. Рішення у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» від 21.04.2011 року, Європейський суд з прав людини. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_683
8. Рішення у справі «Броуган та інші проти Сполученого Королівства» від 29.11.1988 року // Європейський суд з прав людини. URL: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=430>

9. Рішення у справі «Шабельник проти України» від 19.02.2009 року, Європейський суд з прав людини. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_457
10. Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами та доповненнями від 02.06.2016 року). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>